

Змістовно вказаний процес приводить до розширення можливостей спрямування ресурсів в освітню сферу і за рахунок цього – забезпечення реального функціонування механізмів гарантування та реалізації права на освіту.

Список використаної літератури

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
3. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_174.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід / Т. Є. Оболенська. – К. : КНЕУ, 2001. – 208 с.
6. Про освіту : закон України від 23 трав. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
7. Малиновський В. Я. Державне управління / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.
8. Analyse du systeme politique, trad. – Paris : Larousse, 1999. – 639 p.
9. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні : монографія / М. Н. Курко. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. – 376 с.
10. Администратор образования: управленческая компетентность в современных условиях : сб. материалов. науч.-практ. конф. НИРО / Нижегород. ин-т развития образования / В. М. Соколов (отв. ред. редкол.) – Н. Новгород : Нижегород. гуманитар. центр, 2000. – 241 с.

Надійшла до редколегії 09.02.2011

ШАПОВАЛ Р. В. КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА НА ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ

Раскрыты аспекты обеспечения реализации конституционного права граждан на образование в Украине через внесение системных изменений в действующее законодательство страны с целью преодоления существующих несоответствий в нормальном регулировании предоставления качественных образовательных услуг населению и согласно потребностям формирования современного европейского государства.

SHAPOVAL R. CONSTITUTIONAL RIGHT OF HUMAN AND CITIZEN TO EDUCATION IN UKRAINE

The aspects of the formation and development of higher education in Ukraine through the promotion of democratic and humanistic ideals and values and international norms and standards for analysis of scientific study and the formation of increasing efficiency of acquiring quality of national education are revealed.

УДК 349.6(477)

В. В. КУРЗОВА,

кандидат юридичних наук,

докторант

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ ТА ЧИННИКИ БІОЗАГРОЗ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Визначено зміст поняття «біозагрози». Проаналізовано причини і фактори їх виникнення. Розроблено пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення чинного законодавства України в зазначеній сфері.

Сьогодні біологічні загрози мають пріоритетне значення поряд із проблемами енергетичної, продовольчої та екологічної безпеки, адже з кожним роком прискорюються зміни в навколишньому середовищі, зростають загрози біологічного походження, що несуть реальну небезпеку для людей, тварин, рослинного світу. Для того щоб держава могла адекватно

і професійно реагувати на виклики пандемій, епізоотій, епіфітотій тощо, потрібно чимало зробити. Одним із першочергових завдань є чітке визначення поняття, змісту та класифікації біологічних загроз та причин їх виникнення, що надасть можливість зробити правильний вибір конкретних засобів та вчинення відповідних адміністративно-правових заходів щодо забезпечення біобезпеки.

На сьогодні питання забезпечення біобезпеки для України набуло стратегічного значення і тому закономірним є інтерес до даної проблеми з боку науковців різних галузей науки. Проте в юридичній літературі питання адміністративно-правового забезпечення біобезпеки практично не досліджувались. Можна виділити, наприклад, лише окремі публікації, в яких окреслювалися загальні риси проблеми необхідності здійснення правового регулювання генетично-інженерної галузі (М. Медведєва, Н. Мельничук) та аналізувалися окремі положення міжнародних документів з даної проблематики (І. Тустановська). Окремим питанням забезпечення належного правового регулювання біологічної безпеки, а саме в галузі генетично-інженерної діяльності, присвячена дисертаційна робота Л. Струтинської-Струк (2005 р.).

При цьому відсутність єдиних поглядів учених щодо визначення змісту поняття «біозагрози», причин їх виникнення, а також відсутність чіткого визначення класифікації біозагроз у чинному законодавстві України обумовлюють необхідність розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій із зазначених питань.

Метою дослідження є визначення поняття «біозагрози» та причин виникнення біозагроз, що надасть можливість обґрунтовано проаналізувати норми чинного законодавства України, які регулюють відносини з питань забезпечення біобезпеки.

Передусім зазначимо, що різні визначення поняття «безпека» тісно пов'язують її з термінами «небезпека», «загроза», «ризик». Виходячи з аксіоми, що біологічна безпека є складовою екологічної безпеки, її відповідно зміст полягає саме у визначенні різновиду екологічної загрози–біозагрози.

Поняття «загроза» в довідковій літературі розкривається як «реальна небезпека, реальна можливість заподіяння шкоди, можливість настання небезпечного поєднання ситуації та стану взаємодії об'єктів, його засобів і результатів, яке робить небезпеку реальною» [1, с. 284], а поняття «загрожувати» – являти загрозу, можливість небезпеку [2, с. 716].

Законодавство України не дає чіткого визначення поняття «небезпека», разом із тим воно містить поняття небезпечного фактора, яке включає в себе й біологічний фактор.

Так, зі змісту ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [3] випливає, що небезпечний фактор являє собою біологічний чинник. При цьому біологічний фактор визначається як будь-які біологічні (вірусні, пріонні, бактеріальні, паразитарні, генетично модифіковані організми, продукти біотехнології тощо) фактори, що впливають або можуть впливати на здоров'я людини чи на здоров'я майбутніх поколінь.

Зауважимо, що у ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [4] зазначено, що інфекційні хвороби людини викликаються вірусами, бактеріями, рикетсіями, найпростішими, грибками, гельмінтами, кліщами, іншими патогенними паразитами), продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками (пріонами) тощо. Надано визначення небезпечних та особливо небезпечних інфекційних хвороб (у тому числі карантинних: чума, холера, жовта гарячка). Джерелом збудника інфекційної хвороби Закон визначає людину або тварину, що заражені збудниками інфекційної хвороби.

Доречно зазначити, що особливо небезпечні патогенні інфекції, а також захворювання, які викликаються не особливо небезпечними патогенними, але такими, що є дуже небезпечними з соціальної чи економічної точок зору, включають у себе туберкульоз, ВІЛ-СНІД, гепатити, сальмонельоз, пандемії грипу тощо. Такі захворювання є значними біозагрозами, бо можуть завдати великих економічних і соціальних збитків, оскільки вражають велику кількість населення і суттєво позначаються на стані здоров'я людей і, відповідно, на економіці всієї країни.

При цьому, зауважимо, що на сьогодні у зв'язку зі зміною кліматичних умов, розвитком біотехнологій, а також з інших причин відбувається відродження «старих» і поява «нових» особливо небезпечних інфекцій, які, безумовно, також є значними біозагрозами, адже людство не готове до їх появи.

Забезпечення біологічної безпеки на території України здійснюється шляхом встановлення карантинних обмежень не тільки відповідно до санітарного законодавства, а й відповідно до законодавства про карантин рослин і про ветеринарну медицину. З метою запобігання

проникненню та поширенню небезпечних організмів (інфекційних хвороб, шкідників тощо) створюються системи карантину: санітарного, ветеринарного, фітосанітарного.

Так, Закон України «Про ветеринарну медицину» [5], визначає правові засади охорони території України від занесення хвороб тварин з інших країн, тобто чинниками біологічної небезпеки тут можуть бути тварини, що є носіями зазначених хвороб, тобто джерелами біо-небезпеки.

Закон України «Про карантин рослин» [6] визначає правові заходи із забезпечення біологічної безпеки України від шкідників, збудників хвороб рослин чи бур'янів, які відсутні або обмежено поширені на території України, але можуть завдати шкоди українським рослинам. Зокрема, у порядку, встановленому Законом України «Про карантин рослин» [6], здійснюється карантинний контроль за ввезенням, вивезенням і використанням насіння і садивного матеріалу. Насіння обробляється біопрепаратами та засобами захисту рослин відповідно до вимог Закону України «Про захист рослин» [7]. Закон України «Про захист рослин» визначає захист рослин як «комплекс заходів, спрямованих на зменшення втрат урожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження через шкідників, хвороби і бур'яни» [7]. Як бачимо, чинниками біологічної небезпеки у цьому разі будуть не тільки збудники хвороб, але й бур'яни, тобто об'єкти рослинного світу.

У ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [8] поміж інших екологічно небезпечних речовин названі біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, а також сукупність їх властивостей і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним та культурним цінностям.

Перелік отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів, виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізація яких здійснюється за наявності дозволу, до біологічних агентів відносить шта-

ми-продуценти вакцин, амінокислот, антибіотиків, ферментів, білково-вітамінних концентратів, кормового білка, кормових дріжджів, вітамінів, біополімерів, харчових добавок, а також продукти біотехнології: білково-вітамінні концентрати, кормові дріжджі, кормові білки, харчові білкові добавки, антибіотики медичного і немедичного призначення, мікробні препарати для захисту рослин [9].

Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [8] потенційно небезпечним об'єктом називає об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються з іншими небезпечними речовинами біологічні препарати, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії.

Якщо навіть підтримати позицію найширшого розуміння речовин, наведеного у Законі України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [8], то до них слід віднести біологічні агенти і мікроорганізми, але не всі біологічні істоти, які також можуть бути екологічно небезпечними.

Так, чинниками біологічної небезпеки можуть стати інтродуковані живі організми, адже біологічне забруднення відбувається внаслідок неконтрольованої інтродукції, тобто штучного переселення чужорідних організмів: рослин (ст. 33 Закону України «Про рослинний світ» [10]), тварин (ст. 50 Закону України «Про тваринний світ» [11]), мікроорганізмів (інвазійні організми) у природні співтовариства де вони раніше не існували, внаслідок діяльності людини. Відповідно до ст. 9 п. h Конвенції про охорону біологічного різноманіття збереження біорізноманіття передбачає, зокрема запобігання впровадженню чужорідних видів, які загрожують екосистемам, місцям мешкання або видам, а також контроль або знищення таких чужорідних видів [12].

Г. Білявський зазначає, що біологічне забруднення – це таке забруднення навколишнього середовища, що відбувається через свідоме або випадкове вселення нових видів, які безперешкодно розмножуються за відсутності в них природних ворогів і витісняють місцеві види живих організмів. Якісна відмінність цього виду забруднення від інших полягає у здатності його компонентів до розмноження, адаптації і передавання спадкової інформації в довкіллі, що надає характерові його впливу таких рис, як мобільність і агресивність, та робить його особливо небезпечним [13].

З вищевикладеного випливає, що чинниками біологічної небезпеки можуть бути не лише

мікроорганізми, але й макроорганізми, тобто тваринні і навіть рослинні організми, які не охоплюються поняттям «небезпечні речовини». Адже чинне екологічне законодавство України встановлює правила забезпечення екологічної безпеки України при інтродукції, акліматизації, схрещуванні тварин, селекції рослин та інших випадках, коли екологічно небезпечна діяльність зумовлюється діями з об'єктами тваринного або рослинного світу.

До того ж, чинником біологічної небезпеки можуть бути продукти харчової, фармацевтичної, медико-біологічної, сільськогосподарської промисловості. У даному випадку біоагроза існує у вигляді неякісної їжі, питної води, хар-

чових біодобавок тощо. Біоагрозу певною мірою створюють неякісні медикаменти, речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати).

Проаналізувавши основні види та чинники біоагроз, зауважимо, що це далеко не вичерпний їх перелік. Узагальнюючи вищевикладене, ми доходимо висновку, що чинниками біологічної небезпеки, тобто біоагрозами є будь-які живі організми, а також біологічні агенти та речовини біологічного походження, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу життю і здоров'ю людей, а також живій речовині біосфери.

Список використаної літератури

1. Безопасность России. Правовые, социально-экономические и научно-технические аспекты : слов. терминов и определений. – Изд. 2-ое, доп. – М. : Знание, 1999. – 368 с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Рус. яз., 1986. – 797 с.
3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.
4. Про захист населення від інфекційних хвороб : закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1645-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 29. – Ст. 228.
5. Про ветеринарну медицину : закон України від 25 черв. 1992 р. № 2498-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 5–6. – Ст. 53.
6. Про карантин рослин : закон України від 30 черв. 1993 р. № 3348-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 19–20. – Ст. 167.
7. Про захист рослин : закон України від 14 жовт. 1998 р. № 180-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 50–51. – Ст. 310.
8. Про об'єкти підвищеної небезпеки : закон України від 18 січ. 2001 р. № 2245-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73.
9. Перелік отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів, виробництва, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізація яких здійснюється за наявності дозволу [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 черв. 1995 р. № 440. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=440-95-%EF>.
10. Про рослинний світ : закон України від 9 квіт. 1999 р. № 591-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 198.
11. Про тваринний світ : закон України від 13 груд. 2001 р. № 2894-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
12. Конвенція про охорону біологічного різноманіття // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 49. – Ст. 433.
13. Білявський Г. О. Основи екології : навч. посіб. / Г. О. Білявський – К. : Либідь, 2006. – 408 с.

Надійшла до редколегії 11.03.2011

КУРЗОВА В. В. ПОНЯТИЕ И ФАКТОРЫ БИОУГРОЗ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БИОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Определено содержание понятия «биоугроза». Проанализированы причины и факторы их возникновения. Разработаны предложения и рекомендации, направленные на усовершенствование действующего законодательства Украины в этой сфере.

KURZOVA V. A CONCEPT AND FACTORS OF BIOTHREATS IN THE CONTEXT OF PROVIDING OF BIOLOGICAL SAFETY OF UKRAINE

Maintenance of concept «biothreat» is certain. Reasons and factors of their origin are analyzed. Suggestions and recommendations, directed on the improvement of current legislation of Ukraine in this sphere, are developed.